

TÁRSADALOM, LAKOSSÁG, CIVIL SZERVEZETEK

Kedves Főszerkesztő! Kedves Mátyus Aliz!

Elkomolyodott az az eszmecsere, amit Beke Pali kezdett, Lukovics András, Kary József, Monostori Évi, én és Patai István folytatott.

Patai István új színeket hozott ebbe a beszélgetésbe. A mondandóját értem, de azzal – mint egy 30 éves civil szervezet vezetője – több fontos vonatkozásban nem tudok egyetérteni.

Eddig differenciálatlanul hagyjuk a beszélgetésünkben a társadalom, a lakosság és a civil szervezetek kifejezéseket. A lényeg szempontjából ugyanis – tudniillik, hogy az ezt igénylő emberek maguk csináljanak és működtessenek művelődési intézményeket – ennek eddig nem volt igazán jelentősége.

Patai István hozzászólásában azonban jelentőssé vált ez a differenciálatlanság. Addig ugyanis, míg általában a lakosság esetében egyetérték István mondandójával, addig a civil szervezetek esetében szorítottam a helyzet minőségében más és bonyolultabb.

Először is, az igen értékes egyéni illetve csoportos lakossági tevékenységek attól, hogy ilyenek, még nem civilek. Pusztán egyébként attól sem lesznek azok, ha bejegyeztetik magukat, ahogy ez tömegesen történt és történik.

A civil (a polgári) tevékenységeknek – egyebek mellett – határozott közéleti karaktere van. Ahogy Heller Ágnes írja, a polgárt foglalkoztatja a közjó és a társadalmi igazságosság.

A civil (a polgár) egyén illetve közösség szükségképpen demokratikus és önrendelkezési igénye jegyében igényli a lét- és működési feltételei fölötti kontrollt is. A civil szervezeteknek mindezek miatt is más a működési módja, másként szerveződik a tevékenységük, mint más szerveződéseknek.

Amennyiben számukra ilyenként nem használható egy művelődési intézmény, akkor nem is lakják be, és inkább hoznak létre saját intézményt – ha tudnak. A VE-GA Gyermek és Ifjúsági Szövetség sem azért hozott létre (művelődési) intézményeket egymás után, mert nem voltak a lakosság számára ilyenek, vagy mert nem voltak jók ezek közművelési szakemberei. Jók voltak és ma is azok. A VE-GÁ-nak mégsem maradt más választása, mint hogy saját intézményeket hozzon létre és működtessen.

Patai István – ahogy én értelmezem – amellet tör lándzsát, hogy a megfelelő szakmaiságú művelődési intézményeknek kell megkapniuk a kellő támogatást, és így ezeket használhatják a civilek is. Egyrészt választhatnak az intézmény eleve meglévő kínálatából, másrészt megvalósíthatják a saját elképzeléseiket. Ez a helyes út, hiszen így megkapják azt a szakmai segítséget, amit ők se nélkülözhetnek.

A soraiból az tűnik ki a számomra, hogy szerinte alapvető gond az, hogy a nem hozzáértő politikai-hatalmi (egyben közigazgatási) szempontjai érvényesülnek a szakmai szempontok kárára.

Mindamellet azonban, hogy a fentieket igaznak ismerem el a lakossági igények kielégítése terén, a civilekkel kapcsolatban korántsem csak ez a gond, sőt szerintem ezen a téren van nagyobb gond. Ez a gond ráadásul a magyar társadalom általános állapotából fakad, és lényegében nem politikai-hatalmi, sem pedig nem (közművelődési) szakmai probléma, illetve nincs érdemi összefüggésben a kettő – egyébként komoly – ellentmondásaival sem.

Hogyan látom én ezt, a kezdeteinknél kezdve?

Az elmúlt államszocializmusban minden születő civil szervezetet azonnal belengett az ellenzéki „diszkrét bája”.

„Ti nem csak sportoltok, kézműveskedtek és zenéltek” – hallottuk sokszor a ’80-as években, és időnként mennünk kellett ifjúsági házból, kollégiumból, iskolából, művelődési otthonból, városban és faluban. Mindez rendre azzal a hivatkozással történt, hogy úgy mond „felsőbb utasításra” történik.

Évek teltek el, mire rájöttünk, hogy ugyan valóban szóltak néha a felsőbb helyekről is, de gyakran szólniuk sem kellett. Egyszerűen csak nem illettünk ezekben az intézményekben, ezek mindennapi életébe. Mélyebben voltunk rendszer-idegenek, mint politikailag ellenzékiek, csak ez utóbbi elfedte az előbbi.

Mi történt a rendszerváltás után?

Sorba hívtak be az iskolákba, hogy „Ne is haragudj, de itt az új törvény! Ti mindig is ellenzékiek voltatok, tehát politikai szervezet vagytok, és ezért nem jöhettek be többet az iskolába.”

A köztisztviselői karnak – különösen a civilekkel – immár nem kellett foglalkoznia és nem is foglalkoztak velünk. Ha pedig mégis kell, azt nagyon rosszul élik meg, annak összes következményével együtt.

Az eddig a hivatalok és az iskolák háttérével létező művelődési intézmények az anyagi létfeltételeikkel együtt ezt a háttérrel is elveszítették, és válságba kerültek. Úgy hiányzanak nekik a keretekben „önálló hatalomként és követelményekkel” megjelenő civilek, mint púp a hátukra. Minden politikai nyomás nélkül is igyekeztek és igyekeznek ettől manapság is megszabadulni. (Természetesen ez elsősorban a jelentősebb, létszámban is erőteljesebb, illetve öntudatosabb civil szervezetekre vonatkozik.)

Abból a szempontból jó a szabadabb légkör, hogy sok minden vált megbeszélhetővé (főleg, mert vezető köztisztviselő vagyok, tanítók és közművelődési (civil) intézményeket is vezetek).

Gyakorlatilag minden érintett kimondta azt, hogy a kifejezetten saját gondjai miatt is szeretett volna tőlünk megszabadulni. Minden tiszteletük és elismerésük a miénk – és ez a többségük esetében őszinte elismerés – de most is csak a bajuk van velünk.

Summa summarum, mi civilek egyszerűen nem vagyunk kompatibilisek – még és még sokáig – azokkal, akikkel érintkezünk, érintkeznünk kell.

Valójában nem tudnak mihez kezdeni velünk sem a köztisztviselői karok, sem a tantestületek, sem pedig a közművelődési teamek – tisztelet a kisszámú kivételnek.

A közművelődés oldaláról ez azért különösen nagy gond, mert a civilek komoly szerepvállalásai nélkül a közművelődés rendszerének rendkívül sürgető megújítása nem oldható meg.

Milyen viszonyban van maga a lakosság a helyi civilekkel?

Szentes város megtisztelt bennünket azzal, hogy a VE-GA Gyermek és Ifjúsági Szövetség a születésének 30. évfordulójára megkapta a „Szentes városért” érdemérmét. Nem túlzok, ha azt mondom, hogy ennek őszintén örövend az egész VE-GA.

Ez alkalomból elmondtam azt, hogy a városunkban 30 év alatt közel 3 ezren voltak tevékeny vegások. Tengernyi programot csináltunk, összesen mintegy 11 ezer gyereket és fiatal tábortartottunk és számtalan különféle ügyünk volt.

Ennek a tükrében mindennél többet árulna el a mondandómról az, ha valaki megfinanszírozna, és valaki elvégezne egy kutatást a VE-GA szentesi ismertségéről.

Elvben persze lehetetlen az, hogy akár egyetlen ember is legyen a városunkban, aki nem ismeri a VE-GÁ-t. Alig akadhat érintetlen család, pedagógus, köztisztviselő – és ez igaz is, hiszen valóban alig akad, ez egyszerűen kimutatható.

És mégis úgy gondolom – és biztosra megyek –, hogy munka lenne olyan köztisztviselőt, pedagógust, közművelődési szakembert, általában embert találni, aki érdemben tudna beszélni a VE-GÁ-ról – 30 ilyen év után is.

Szó sincs arról, hogy az itteni emberekkel, szakemberekkel lenne valami gond.

Mi valamennyien egy lassan átalakuló közép-európai társadalomban élünk, s ezekben gyengécske politikai demokrácia még csak létezik, de a társadalmi demokrácia kihordása még hosszadalmas feladat lesz.

Ahhoz, hogy valami gondolati formában megfogalmazódhasson bennünk, hogy kimondható legyen, élő tapasztalatainknak kell lennie erről a „valamiről”. A mai társadalmunk többségének azonban nemhogy nincsenek civil tapasztalatai, de még kliséi, „skatulyái”, szófordulatai sincsenek a civil dolgok megfogalmazására, kimondására.

Sajátos az, hogy a volt szentesi vegások egy része már meglelt emberként is a társunk, de többségük – mintegy 1000-1200 ma is ebben a városban élő volt vegás – számára életük ezen része a fiatal

ságukkal együtt elmúlt, és a civilségüknek már a nyelvét is elfeledték.

Szomorú, de érthető.

Mennyire lakossági egy civil közművelődési tér mindezek után?

Ha lakossági tér is akar lenni – és persze, hogy akar –, akkor alapvetően ingyenesnek kell lennie (a vezetők, a szakértők és a segítők önkéntes munkájának bázisán). Alapvető követelmények, hogy a tevékenységei nem lehetnek iskola- illetve szervezet-szerűen fegyelmezettek, miközben a rendelkezésre álló rövid idők alatt is igen vonzóaknak kell lenniük, főleg érzelmileg. Mindig – alkalomról-alkalomra is – teljesen szabad a választás és kérdőjeles a folyamatosság. Ezt erősíti három dolog. Az egyik az, hogy a természetes konkurrens helyzetben lévő egyesületek, sport, tánc, zenei és egyéb körök, művészeti iskolák abban egyek, hogy a civil terektől valamilyen eltanácsolják a résztvevőiket. A másik az, hogy a civiltől természetes módon idegen családok, baráti körök legkevésbé a civilekkel hajlandók osztozni, és ezt rendre képviselik is. A harmadik pedig az, hogy ebben a közegben lehet nemet mondani, többnyire ez az egyetlen közeg, ahol természetesen és nyugodtan lehet nemet mondani.

Ha valami baj történik az intézményben, például télvíz idején elromlik a fűtés, és 17-18 fok van hónapokig, akkor évek munkájának eredménye eltűnik és marad az igazi civilek kisszámú „vasgárdája”. Elgondolkoznak azon, hogy megéri ezt

tovább csinálni? Aztán persze mindent kezdenek jóformán előlről.

Eképpen, és ennyire lakossági is egy civil közművelődési intézmény, ha valóban civil és az is marad.

A fentebb említett ismertségi kutatáshoz hasonlóan tanulságos lenne egy tárgyi szociológiai megmerítkezés a most születőben lévő ifjúsági szakma háza táján.

Mihez tud kezdeni ez a szakma azokkal az ifjúsági civil szervezetekkel, amelyek jelentős és artikulált saját szakmaisággal rendelkeznek? Elmondható, hogy ezeket nagyjából ismeri, sőt elismeri, de a jelek szerint betárolja ezeket a szakma hozzáférhetetlen mélységeibe, mint értékes és később feloldozandó szubkultúrákat.

De hát mit is lehetne elvárni? A nagy többségükben maguknak sincs érdemi civil tapasztalata, és az ifjúsági szakmának a civilek nélkül is éppen elég gond megformálódnia a jelen magyar társadalom számára, kivívnia benne a maga helyét.

Maradnak tehát a kicsi, de annál fontosabb lépések. Ilyen lépéseknek számítanak a jelenlegihez hasonló érdemi beszélgetések is. Ezek gondolatilag is tisztítják a gyakorlatilag járhatóbb ösvényeket annak érdekében, hogy a közművelődésnek is egy új és jobb korszaka bontakozzon ki.

Szentes, 2008. október 31.

